

1. Єрмаков І.Г. Феномен компетентнісно спрямованої освіти // Крок за кроком до життєвої компетентності та успіху: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 16–17.05.03. – К., 2003. – С. 7–8. 2. Загладин Н.В. Информационное общество: основные параметры, национальные и глобальные аспекты // Преподавание истории и обществознания. – 2004. – № 1. – С.10–17. 3. Лавриченко Н.М. Педагогіка соціалізації: європейські абриси. – К.: Віра Інсайт, 2000. – 444 с. 4. Маркарян К. Общая теория постиндустриального государства. – М., 2002. – С.262. 5. Совет Европы: Симпозиум по теме “Ключевые компетенции для Европы”. – Берн (Швейцария), 27–30 марта 1996. Doc. DECS/SC/Sec (96) 43. 6. Тоффлер Е. Третья хвиля. – К.: Видавничий дім «Всесвіт», 2000. – 478 с. 7. <http://www.ec.europa.eu/education/policies/III/life/memoen.pdf>.

УДК 94 (477) „1918-1939” – 323

М.П. Гетьманчук

Інститут гуманітарних та соціальних наук
Національного університету “Львівська політехніка”

ПРО ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКО-ЄВРЕЙСЬКИХ ВЗАЄМИН НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 30-х РОКІВ ХХ ст.

© Гетьманчук М.П., 2007

Гон М.М. *Із кривдою на самоті. Українсько-єврейські взаємини на західноукраїнських землях у складі Польщі (1935–1939): Монографія.* – Рівне: Волинські обереги, 2005. – 192 с.

Так уже розпорядилася історія, що українцям і євреям судилося незрівнянно довше від інших народів блукати лабіринтами століть до своєї державної незалежності. У закритому тоталітарному суспільстві, яке в руслі радянської ідеології намагалося створити нову історичну спільність позбавлених національного коріння “радянських людей”, історична наука, керуючись класовими марксистсько-ленінськими стереотипами, нехтувала як національною історією, так і проблемами міжетнічних взаємин. Тому представники радянської історичної науки зверталися до проблеми українсько-єврейських стосунків лише тоді, коли потрібно було “поборювати” т. зв. український буржуазний націоналізм чи сіонізм. Вищезазначені чинники вплинули на те, що проблема українсько-єврейських взаємин у складний, насичений драматизмом час передвоєнних років, залишалася найменш вивченою. Заповнити цю прогалину покликана монографія вітчизняного дослідника з м. Рівного М. Гона, яка вийшла у видавництві “Волинські обереги”.

Опираючись на ґрунтовну джерельну базу, зокрема численні праці українських та зарубіжних дослідників – польських, англійських, німецьких, американських, публікації документів, мемуари, багаті архівні матеріали обласних та центральних архівів України, матеріали періодики тощо, М. Гон зумів об’єктивно відобразити основні тенденції в українсько-єврейських взаєминах досліджуваного періоду. Важливим джерелом для вивчення національної політики Польщі послужили залучені дослідником матеріали Архіву Нових Актів (Archiwum Akt Nowuch) у Варшаві.

Цінність книги М. Гона полягає у тому, що її автор є об’єктивним дослідником, який не відступає від історичної правди, не намагається догоджати будь-яким політичним кон’юнктурним інтересам, не діє за принципом якихось прикрашувань чи ідеалізації подій, а сміливо говорить про речі, які, можливо, й не завжди приємні для усіх та без яких годі усвідомити всю правду історії. Для цього М. Гон вивчав не поодинокі джерела, а досліджував їх у комплексі, нерідко зіставляючи з іншими, причому не лише однотипними, але й різнотипними. Це, зрештою, стосується як відомих,

уже опробуваних матеріалів, так і тих, які автор запроваджує до наукового обігу вперше. Усе це дало змогу дослідникові не пливти у фарватері джерельної інформації, а й сказати слово, поставити під сумнів деякі концепції та викласти власне бачення проблеми.

Побудована книга за хронологічним і тематико-проблемним принципом. В її основі – п'ять розділів: 1. Своя / чужа держава: фактор консолідації чи роз'єднання. 2. Соціальна модернізація чи збереження старого status quo: українсько-єврейське протистояння на тлі Великої депресії. 3. Трагедія Наддніпрянщини – західноукраїнське відлуння. 4. У сутінках коричневої Європи: українсько-єврейський конфлікт довкола проблеми союзників. 5. Європейське питання у візіях західноукраїнського політикуму. Вузькі хронологічні рамки дослідження, на нашу думку, виправдані й обумовлені багатьма причинами: 1) формуванням нового суспільно-політичного тла, на якому розгортався діалог двох націй, адже укладена Українським національно-демократичним об'єднанням “угода про порозуміння” з польським урядом, чи не вперше з часу захоплення Західної України, хоча б частково зблизила політичні платформи українців та євреїв; 2) на українсько-єврейські взаємини у 1930-ті роки помітно впливали події, які відбувалися поза кордонами Польщі: голодомор 1932–1933 рр. та репресії сталінського тоталітарного режиму в УРСР, переслідування євреїв в Німеччині тощо.

Впродовж усіх цих розділів М. Гон послідовно, оперуючи великим фактологічним матеріалом, доказує, що у спектрі причин, які ставали на заваді конструктивного діалогу українців і євреїв, вагоме значення відігравав проурядовий курс єврейських політичних сил у Польщі. Якщо більшість єврейського населення, яке проживало в Західній Україні, демонструвала свою лояльність до Другої Речі Посполитої, зазначає автор, то ставлення до неї українців було неоднозначним. Тому у Східній Галичині, де українська суспільність виявляла високу політичну активність, в її стосунках з євреями простежується політичний конфлікт.

Аналізуючи причини цього явища, М. Гон підкреслює, що на відміну від українців євреї мали більше підстав схилитися до Польщі. Як представники бездержавної нації, вони були приречені вважати “свою” будь-яку державу, в якій проживали. Чимало уваги у книзі присвячено проблемі суперництва двох народів у сфері економіки, яке охоплювало як місто, так і село. Внаслідок цього, зазначає автор, євреї опинилися між двома вогнями. При цьому ані українці, ані поляки не висували ідей налагодження співпраці з євреями. Навпаки, як для українців, так і для поляків євреї уособлювали перешкоду на шляху опанування міськими анклавами в Західній Україні. Можна погодитися з висновками автора про те, що українсько-єврейське суперництво в економічному житті регіону набрало особливого суспільного звучання, перетворилося в стрижень конструкції їхніх взаємостосунків у передвоєнні роки.

У монографії стверджується, що детермінантами суперечностей у політичній сфері стали чинники, які привносилися на західноукраїнські землі ззовні, насамперед з УРСР та Німеччини. Трагедія, що розгорталася на Наддніпрянщині та набирала ознак геноциду, зорієнтувала й підштовхувала українців, що проживали в Польщі, на Захід – до Німеччини. В силу трагічних реалій для частини західних українців Берлін набував образу союзника, здатного сприяти відродженню соборної, самостійної України. Для єврейського населення А. Гітлер з його махровим антисемітизмом небезпідставно асоціювався з уособленням зла. У такій атмосфері, зауважує М. Гон, частину західноукраїнської громадськості полонив відомий стереотип про симпатії євреїв до комунізму. Шокована трагедією Наддніпрянщини, західноукраїнська громадскість часто пов'язувала голодомор в УРСР з постаттю “чужака” – єврея. Дошкульність взаємних випадків та агресивність пафосу обвинувачень, зазначає автор, які межували із застосуванням принципу колективної відповідальності євреїв за трагедію українців Наддніпрянщини, істотно позначилися на українсько-єврейських взаємовідносинах. Фактор третьої сили набрав для формування взаємин двох народів особливої ваги.

Автором доводиться, що протягом двадцятиліття між світовими війнами, визначальними для обох сторін виявилися лише власні інтереси. Тільки в поодиноких випадках (передусім у 1920-х роках) провідники двох націй піднімалися над тягарем власних проблем, виявляючи готовність до співпраці в ім'я спільного захисту національних і громадянських прав. Хоча на шляху порозуміння

з владою українські політики й досягли значно більших поступок, ніж єврейські, пише М. Гон, однак в обох випадках спроби досягти сепаратного порозуміння з Варшавою зазнали нищівної поразки. Якщо антиєврейські випадки у Львові в 1937 р. вже не дивували сучасників, то з часом їхньою жертвою стали й українці. Восени 1938 р. польські шовіністи, скандуючи “Геть з євреями, геть з українцями...”, однаковою мірою нищили як єврейські, так і українські інституції в галицькій столиці. Українці і євреї у цій ситуації виявилися в’язнями взаємних образ, стереотипів і, звичайно ж, реалій тогочасно життя.

Усі найважливіші положення, подані в книзі, чітко задокументовані, мають вказівку на конкретне джерело. Цікавими є подані в монографії ілюстрації та фотографії, які українському читачеві навряд чи доводилося бачити раніше. Написана книга зацікавить не тільки студентів та науковців, але й стане в пригоді політикам та дипломатам.